

SAĞLIK ALANINDA ÇALIŞANLARIN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARI
HEALTH WORKERS' ATTITUDES TOWARDS DISABLED PEOPLE

Nesrin AKCA

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü,
nakca@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5546-1443>

Hande ŞAHİN

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
hande_k1979@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-0012-0294>

Aygen ÇAKMAK

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü,
ayalp71@gmail.co, <https://orcid.org/0000-0003-0692-336X>

ÖZET

Bu çalışma; sağlık alanında çalışanların engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi ve çeşitli değişkenlerin engellilere yönelik tutumlarda anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Genel tarama yöntemi ile yapılan bu araştırmada verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu ile Şahin ve Gedik (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 85'i kadın, 46'sı erkek olmak üzere toplam 131 sağlık alanında çalışan katılımcı oluşturmuştur. Araştırma verileri çevrimiçi olarak toplanmış ve verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, t-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; sağlık alanında çalışan katılımcıların engelli hastalara yönelik olumlu tutumlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmada gelirleri gidere eşit, bir çocuğa sahip, çalışma süresi 6-10 yıl aralığında ve engelli bir yakını bulunan katılımcıların engellilere yönelik tutum puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak cinsiyet ve öğrenim durumu sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır ($p>.05$).

Anahtar Kelimeler: Engelli, Tutum, Sağlık Çalışanı

ABSTRACT

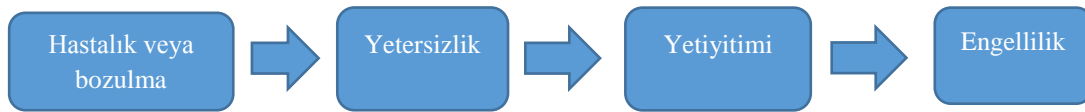
This study planned to determine the attitudes of healthcare professionals towards disabled people and to examine whether various variables create a significant difference in attitudes towards these people. In this study, which was conducted with the general survey method, the Personal Information Form and the " Disability Attitudes in Health Care Scale " adapted into Turkish by Şahin and Gedik (2020) were used to collect data. The study group of the research consisted of 131 participants, 85 women and 46 men, who voluntarily agreed to participate in the study. The research data were collected online and descriptive statistics, t-test, One-Way ANOVA were used to analyze the data. As a result of the research; It was determined that participants working in the field of health had high positive attitudes towards disabled patients. In the study, it was determined that the participants whose income was equal to expenses, who had one child, whose working period was between 6-10 years and who had a relative with a disability had higher attitudes towards the disabled. However, gender and educational status do not create a significant difference in the scores of the scale of attitudes towards the disabled in health services ($p>.05$).

Key Words: Disabled, attitudes, health worker

1. GİRİŞ

Bireylerin doğumsal ya da sonradan afetler, yetersiz beslenme, hastalıklar veya kazalar sonucu fiziksel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli düzeylerde kaybetmesi nedeniyle engelli olması, yaşamsal faaliyetlerini kısmi veya tam olarak engellemekte ve en önemlisi sosyal yaşamlarını devam ettirmelerini güçleştirmektedir (Aytaç, 2005; Beşer vd., 2006).

Literatürde çeşitli engelli bireylere yönelik çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Engellilik, bireyleri önemli derecede sınırlayan zihinsel ya da fiziksel bir bozukluk olarak Engelli Amerikalılar Yasasına (2010) göre ifade edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflandırma yaparak, engellilik için üç ayrı kategoride tanım geliştirmiştir (WHO, 1980).

Şekil 1. Dünya Sağlık Örgütü engellilik modeli (Gross & Mcilveen, 1998)

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya genelinde 1,3 milyar insan önemli ölçüde bir engel ile yaşamaktadır. Bu rakam dünyada mevcut engel oranının %16'sını veya her altı bireyden birini kapsamaktadır (WHO, 2023). Birleşmiş Milletler, nüfus konusunda ülkelerarası karşılaştırılabilir istatistikler elde edilmesi amacıyla sonu 0 ile biten yıllara yakın yıllarda ülkelerin "nüfus ve konut sayımı" yapmalarını önermektedir. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından, Avrupa Birliği üye ülkeleri ile eş zamanlı olarak idari kayıtlara dayalı geniş kapsamlı bir örneklem araştırması şeklinde planlanan Nüfus ve Konut Araştırması 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya göre Türkiye'de en az bir engeli bulunan nüfus oranı %6,9'dur. Erkeklerde %5,9 olan bu oran kadınlarda %7,9'dur (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022). Engelli birey sayısının her geçen gün artıyor olmasına rağmen engelliler, bazı toplumlar tarafından dışlanabilmektedir. Bu problemin temelinde, engelli kişilere yönelik oluşan veya oluşturulan olumsuz tutumlar yatmaktadır (Apaydın ve Barış, 2021).

Longoria ve Marini (2006)'a göre tutum; bir nesne, kişi ya da olayla ilgili bireyleri belirli şekilde davranmaya iten inanış ya da görüştür. Gleeson (2006) ve Livneh (1982) yaptıkları çalışmalarda engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların şu faktörlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir;

- Toplumda azınlık gruplara karşı bir ön yargı mevcuttur. Engelli bireyler de azınlık grubu oluşturdukları için olumsuz tutumlara maruz kalmaktadırlar.
- Engellilik faktörü ölümü hatırlatan bir unsurdur. Hastalık ve ölümden korkulur, bu korkularda da bilinçsiz bir şekilde engelli bireylere yansıtılır.
- Sosyo-ekonomik faktörler engelli bireylere yönelik tutumlar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahiptir.
- Engelli kişilerle temasın olmaması onlar ile ilgili bilgi eksikliğine sebep olduğu için bu durum tutumlarda da olumsuzluğa yol açmaktadır.

Sağlık sektöründeki ayrımcılık, eşitsizlik, damgalama, eğitim, yoksulluk ve iş yerinden dışlanma ve sağlık sisteminin kendi içinde karşılaşılan engeller de dahil olmak üzere

engelli bireylerin karşı karşıya kaldığı adil olmayan koşullardan kaynaklanmaktadır (WHO, 2023).

Hergenrather ve Rhodes (2007), Chubon (1982) ve Offergeld (2012)'in araştırmalarında; engelli kişilere yönelik tutumların genellikle olumsuz olduğunu ve bu tutumların engelli bireylerin sosyal hayata katılımında görünmez birer bariyer olarak görev yaptığını vurgulanmaktadır. Bu olumsuz tutumların ayrıca engelli bireylerin başarı ve başarısızlıkları üzerinde etkili olduğu, engellilerin çalışma yaşamına katılımı da engellediği belirtilmiştir.

Engelli bireylere yönelik tutumlar; engelli kişilerle ilgili düşünülenler, inanışlar ve duyguların bütünüdür. Engellilere yönelik düşünce, inanç ve duygular; engellilere yönelik davranışları, yaklaşımları ve onlar için yapılacak düzenlemeleri etkiler (Özyürek, 2016). Engelli bireylere yönelik tutumlar bireysel özelliklere göre farklılık göstermektedir. Engelli tutumları üzerinde etkili olan bireysel faktörler şunlardır;

Cinsiyet: Engelli bireylere yönelik tutumların cinsiyete göre farklılaştığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar arasında kadınların engelli bireylere karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Krajewski & Flaherty, 2000, Popovich vd., 2003; Tervo, Azuma, Palmer & Redinius, 2002; Ten Klooster vd., 2009).

Yaş: Yapılan çalışmalarda daha genç yaşta bireylerin engelli insanlara yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu belirlenmiştir (Yazbeck, McVilly ve Parmenter 2004). Livneh'e (1982) göre engelli bireylere yönelik tutumlar; erken çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerinde daha olumsuz iken, genç ve orta yetişkinlik döneminde daha olumludur.

Eğitim Düzeyi: Hsu (2012)'e göre eğitim düzeyi engelli bireylere yönelik tutumu etkileyen bir diğer faktördür. Yapılan çalışmalar daha yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin engelli bireylere karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir (Scior, Kan, McLoughlin, & Sheridan, 2010; Yazbeck et al., 2004). 2008 yılında Türkiye genelinde engelliliğin nasıl algılandığını belirlemek amacıyla, 18 yaş ve üzerindeki engelli olmayan 4144 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmaya göre de eğitim düzeyi yüksek olanların engelli bireylere yönelik tutumları daha olumludur (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı 2008). Eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin daha bilgili, kabul edici ve daha hoşgörülü olduğu belirtilmektedir (Livneh, 1982).

Engellilerle Temas: Engelli bireyler ile karşılaşması veya teması olan kişilerin tutumlarının da daha olumlu olduğu belirtilmektedir (Scherbaum, Scherbaum, & Popovich, 2005). Ergoterapi öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını belirlemek üzere yapılan bir çalışmada engelli bireylerle çalışmış olan öğrencilerin tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur (Franke, 2016).

Engelli Bir Yakının Olması: Ten Kooster (2009) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada engelli bir yakını bulunan öğrencilerin tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de yapılan "Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor" çalışması sonuçlarına göre engelli tanıdığı olan kişilerin engelli bireylere yönelik tutumları daha olumlu bulunmuştur (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008).

Engelli bireylere yönelik olumsuz tutumlar, onların bu tutumlarla mücadele ederken aynı zamanda toplumla bütünleşmelerine engel oluşturmakta aynı zamanda yaşamlarını da olumsuz yönde etkilemektedir (Çalbayram vd., 2018).

Engelli bireylerin sıklıkla başvurduğu kurumların başında sağlık kurumları gelmektedir. Engelliler sağlık hizmeti alırken, sağlık personelinin olumsuz tutumları ve uygun olmayan davranışlarıyla karşılaşabilmektedir (Kılıç ve Çıtıl, 2019). Sağlık hizmetinde çalışan

profesyonellerin olumsuz tutumları, verilen sağlık hizmetinin kalitesini etkileyebilir. Bu nedenle, sağlık personelinin engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi onlara sunulan hizmetin iyileştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, sağlık çalışanlarının engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde, bireysel özelliklerin etkisinin incelenmesi ve tutumlar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada sağlık alanında çalışanların engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi ve bazı değişkenlerin engelli bireylere yönelik tutum puan ortalamalarında farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Tarama modelinde; objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ne olduğu betimlenmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Karasar, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırma devlet hastanelerinde görev yapan sağlık alanında çalışanlardan araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 131 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Katılımcıların bazı tanıtıcı özelliklerine ilişkin dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sağlık alanında çalışanların bazı tanıtıcı özelliklerine göre dağılımları (n=131)

Tanıtıcı özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş (34.14 ± 8.91 (min:22 max: 60))		
22-29	50	38.20
30-39	46	35.10
40 ve üzeri	35	26.70
Cinsiyet		
Kadın	85	64.90
Erkek	46	35.10
Meslek		
Hemşire	66	50.40
Doktor	16	12.20
Diğer	49	37.40
Medeni durumu		
Evli	77	58.80
Bekâr	54	41.20
Öğrenim durumu		
Lise	41	31.30
Üniversite	90	68.70
Gelir durumu		
Gelir giderden fazla	34	26.00
Gelir gidere eşit	61	46.60
Gelir giderden az	36	27.50
Aile tipi		
Çekirdek	110	84.00
Geniş	21	16.00

Çocuk sayısı		
Çocuk yok	65	49.60
1	26	19.80
2 ve üzeri	40	30.50
Çalışma süresi		
1-5	56	42.70
6-10	29	22.10
11 yıl ve üzeri	46	35.10
Engelli yakını olma durumu		
Var	24	18.30
Yok	107	81.70
Engelli bireylere hizmet verme durumu		
Evet	81	61.80
Hayır	50	38.20

Tablo 1’de görüldüğü gibi sağlık alanında çalışanlarının yaş ortalaması 34.14 ± 8.91 olup, %64.9’u kadınlardan, %35.1’i ise erkeklerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamına alınan sağlık çalışanları arasında hemşireler (%50.4), evliler (%58.8), üniversite mezunu olanlar (%68.7), gelirlerinin giderlerine eşit olduğunu ifade edenler (%46.6) çekirdek aileye sahip olanlar (%84.0) ve çocuğu bulunmayanlar (%49.6) önde gelmektedir. Sağlık çalışanlarının %42.7’si şu andaki çalışma yerinde 1-5 yıl arasında görev yaptığını, %61.8’i engelli bireylere hizmet verdiğini ve %81.7’sinin engelli bir yakını olmadığını belirtmişlerdir.

2.1. Verilerin Toplanması

Çalışmada, çevrimiçi olarak hazırlanan anket formu oluşturulan link aracılığı ile araştırmacılar tarafından çevrelerinde bulunan sağlık çalışanları ile paylaşılmıştır. Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanmış olan “Kişisel Bilgi Formu” ile Chadd ve Pangilinan (2011) tarafından geliştirilen Şahin ve Gedik (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel Bilgi Formu araştırmacılar tarafından hazırlanan sağlık alanında çalışanların bazı tanıtıcı özelliklerine (yaş, cinsiyet, meslek, medeni durum, öğrenim durumu, gelir durumu, aile tipi, çocuk sayısı, çalışma süresi, engelli yakını olma ve engelli bireylere hizmet verme durumu) ulaşmak için hazırlanan bir formdur.

Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği: Ölçek Chadd ve Pangilinan (2011) tarafından geliştirilen Şahin ve Gedik (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan 15 maddelik likert tipte bir ölçektir. Ölçeğin toplam puanı hesaplanır. Bunun için öncelikle 2, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14 ve 15 numaralı maddeler ters puanlanır. Sonrasında tüm maddelere verilen cevaplar birbirine eklenerek toplam puan elde edilebilir. Toplam puanın yükselmesi, engelli hastalara yönelik tutumların olumlu olduğu anlamına gelir. Ölçeğin “Yük” (Burden) ve “Kapsama” (Inclusion) isimli iki alt ölçeği bulunmaktadır. Yük alt ölçeği engelli bireye yönelik negatif tutumları, engelli bireyi hem toplumsal yaşamda hem de sağlık bakımında bir yük olarak görme eğilimini yansıtmaktadır. Kapsama alt ölçeği ise engelli bireylere yönelik kapsayıcı bir tutumun olup olmadığını ölçer. Yük alt ölçeği puanının hesaplanması için 2, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14 ve 15 numaralı maddeler ters puanlanır ve toplanır, böylece “Yük” alt ölçek puanı elde edilir. Yük alt ölçek puanının yükselmesi, sağlık profesyonelinin engelli hastayı bir yük

olarak algılamadığını gösterir. Bu çalışma için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları her bir alt boyuta ait yük alt ölçeği için 0.737, kapsama alt ölçeği için 0.605 ve toplam ölçek için 0,824 olarak bulunmuştur.

2.2.Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS paket programı ile değerlendirilmiş ve verilerin öncelikle normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için normallik testi uygulanmıştır. Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği alt ölçek ve toplam ölçek puanlarının gruplara göre normallik testi sonuçlarının normal dağılım göstermediği ($p<.05$) belirlenmiş ancak çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile +1.5 olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2015). Verilerin normal dağıldığı kabul edilerek, analizinde tanımlayıcı istatistikler, ikili gruplarda bağımsız örneklemeler için t-testi”, ikiden fazla gruplarda ise “Tek Yönlü Varyans Analizi” ve gruplar arası farklılığın belirlenmesinde Scheffe testi kullanılmıştır.

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’nun 24.05.2023 tarihinde yapılan toplantısında 2023.05.06 numaralı kararı ile etik açıdan uygun bulmuştur. Ayrıca çalışma sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği ile araştırmaya gönüllü olarak katılım gösteren sağlık alanında çalışan bireylerle sınırlıdır.

3. BULGULAR

Araştırmada sağlık alanında çalışanların engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılan çalışma sonuçları tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Sağlık alanında çalışanların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği ve alt boyutları puan ortalamaları (n=131)

Sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği	$\bar{x} \pm SS$	Min.	Max.
Yük alt ölçeği	34.35 \pm 6.78	13	45
Kapsam alt ölçeği	25.63 \pm 3.54	13	30
Toplam	59.98 \pm 8.54	36	75

Sağlık alanında çalışanların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği ve alt ölçek puan ortalamaları Tablo 2’de görülmektedir. Katılımcıların Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği toplam puan ortalaması 59.98 \pm 8.54 olarak bulunmuştur.

Tablo 3. Sağlık alanında çalışanların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği ve alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırılması (n=131)

Tanıtıcı özellikler	Sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği ve alt ölçekleri		
	Yük	Kapsam	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Cinsiyet			
Kadın	34.34±6.65	25.80±3.01	60.14±7.50
Erkek	34.36±7.08	25.32±4.37	59.69±10.27
Analiz	t= -0.023 p=.982	t= 0.729 p=.467	t= 0.284 p=.777
Öğrenim durumu			
Lise	34.41±8.07	26.24±3.76	60.65±9.82
Üniversite	34.32±6.15	25.35±3.42	59.67±7.93
Analiz	t= 0.072 p=.943	t= 1.334 p=.184	t= 0.608 p=.544
Gelir durumu			
Gelir giderden fazla	32.97±6.99	25.58±3.77	58.55±8.88
Gelir gidere eşit	35.93±6.18	25.98±3.20	61.91±7.57
Gelir giderden az	32.97±7.14	25.08±3.87	58.05±9.27
Analiz	F=3.217 p=.043*	F=0.731 p=.483	F=3.046 p=.049*
Çocuk sayısı			
Çocuk yok	32.97±6.99	25.58±3.77	58.55±8.88
1	35.93±6.18	25.98±3.20	61.91±7.57
2 ve üzeri	32.97±7.14	25.08±3.87	58.05±9.27
Analiz	F=3.217 p=.043*	F=0.731 p=.483	F=3.046 p=.049*
Çalışma süresi			
1-5	32.53 ± 7.08	24.71±3.92	57.25±9.27
6-10	37.44±5.69	26.37±3.63	63.82±7.21
11 yıl ve üzeri	34.60±6.40	26.28±2.71	60.89±7.33
Analiz	F=5.406 p=.006**	F=3.421 p=.036*	F=6.583 p=.002**
Engelli yakını olma			
Var	36.95±5.30	26.12±3.74	63.08±7.63
Yok	33.76±6.95	25.52±3.50	59.28±8.61
Analiz	t= 2.111 p=.037*	t= 0.750 p=.454	t= 1.988 p=.049*

* p<.05, ** p<.01

Tablo 3' te sağlık alanında çalışanların tanıtıcı özelliklerinin sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeğinin alt ölçek ile toplam ölçek puanlarının karşılaştırılması görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından sağlık alanında çalışan kadınların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği toplam puan ortalamaları erkek katılımcılardan daha yüksektir. Ancak analiz sonucunda Sağlık hizmetlerinde engelli tutumları toplam ölçek puan ortalamaları ve alt ölçek puan ortalamalarında cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir (p>.05).

Sağlık alanında çalışan lise mezunu katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği toplam puan ortalamaları (60.65±9.82) ile alt ölçek puan ortalamalarının

diğer gruba daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak analiz sonucunda öğrenim durumunun sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Gelir durumu değişkeni açısından sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği yük alt ölçeğine ait puan ortalamaları ile toplam ölçek puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<.05$). Gelir durumunu gelir gidere eşit olarak belirten katılımcıların yük alt ölçeği puan ortalamaları (35.93 ± 6.18) ile toplam ölçek puan ortalamaları (61.91 ± 7.57) diğer gruplara göre daha yüksektir.

Sahip olunan çocuk sayısına göre bir çocuğa sahip sağlık alanında çalışan katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Analiz sonucunda yük alt ölçeği ($F=3.217$; $p=.043$) ve toplam ölçek puanlarında ($F=3.046$; $p=.049$) sahip olunan çocuk sayısının anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. ($p<.05$).

Çalışma süresine göre 6-10 yıl aralığında sağlık alanında çalışan katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeğinin yük alt ölçeği (37.44 ± 5.69), kapsam alt ölçeği (26.37 ± 3.63) ile toplam ölçek puan ortalamaları (26.37 ± 3.63) diğer gruplara göre daha yüksektir. Analiz sonucunda çalışma süresinin sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği alt ölçek puan ortalamaları ile ölçek toplam puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<.05$).

Engelli yakını olan sağlık alanında çalışan katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeğinin yük alt ölçeği (36.95 ± 5.30), kapsam alt ölçeği (26.12 ± 3.74) ile toplam ölçek puan ortalamaları (63.08 ± 7.63) engelli yakını bulunmayan katılımcılara göre daha yüksektir. Analiz sonucunda engelli yakını olma durumunun sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği yük alt ölçeği ($t= 2.111$ $p=.037$) ile toplam ölçek puan ortalamalarında ($t= 1.988$ $p=.049$) anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Engellilik; bireyin yaşamında sınırlılıklar yaşamasına neden olan bir durum olup, doğum öncesi-anı ve sonrasında yaşamış olduğu komplikasyonlar sonucunda yaşamını her yönden olumsuz etkileyen bir durumdur. Engellilik ile ilgili olarak bireyin tıbbi açıdan değerlendirilmesi ile beraber sosyal ve toplumsal açıdan da bir değerlendirme ve tanımlamaya ihtiyaç bulunmaktadır (Kılıç, 2018). 2011 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından erişkin engellilik oranının tüm dünyada %15,6 iken, bu oranın gelişmekte olan ülkelerde %18,0 olarak ifade edilmiştir (Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti, 2011). Engellilik ve engellilikten etkilenen bireylerin oranının yüksek olmasına rağmen engelliler, bazı toplumlarca dışlanabilmektedir. Bu problemin nedeni olarak, engelli bireylere karşı oluşan ya da oluşturulan olumsuz tutumlar görülmektedir.

Engelli bireylerin sıklıkla başvurduğu ve ihtiyaç duyduğu kurumların başında sağlık kuruluşları gelmektedir. Bu nedenle, sağlık personelinin engellilere yönelik farkındalıklarının ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırma önemlilik arz etmektedir.

Katılımcıların Sağlık Hizmetlerinde Engelli Tutumları Ölçeği toplam puan ortalaması 59.98 ± 8.54 olarak bulunmuştur. Bu durum çalışma grubunun engellilere yönelik tutumlarının nispeten olumlu olduğunu göstermektedir. Bunun sebebinin de sağlık çalışanlarının toplumun her kesiminden bireylerle yakın ilişki ve etkileşim içinde olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Apaydın ve Barış (2021) tarafından İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesi'nde görevli 214 gönüllü sağlık çalışanı üzerinde yapılan çalışmada; engelli

bireylere ilişkin tutumun olumlu olduğu ve engelli bireylerle iletişim kurarken zorlanmadıkları saptanmıştır. Çakırer-Çalbayram ve arkadaşlarının (2018) birer sağlık çalışanı adayı olan Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin engelli tutumlarını ölçmek için yaptığı çalışmada; öğrencilerin büyük çoğunluğunun engellilere yönelik tutumunun olumlu olduğu tespit edilmiştir. Akçay (2021) tarafından sosyal hizmet uzmanlarının engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada da benzer şekilde sosyal hizmet uzmanlarının engellilere yönelik tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Farklı alanlarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Gültepe (2020) tarafından hemşire ve ebelerin engelli bireylere ilişkin tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada hemşire ve ebelerin engelli bireylere yönelik orta düzeyde olumlu tutum içinde oldukları belirlenmiştir. Yıldırım Sarı ve arkadaşları (2010) da yaptıkları çalışmada katılımcıların engellilere yönelik olumlu tutumlarının olduğu belirtilmiştir.

Araştırmada sağlık hizmetlerinde engelli tutumları toplam ölçek puan ortalamaları ve alt ölçek puan ortalamalarında cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Benzer şekilde Küçükşen ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan "Sağlık Çalışanlarının Engellilere Yönelik Tutumlarının Örgüt Kültürü Açısından Değerlendirilmesi" isimli çalışmada da engellilere yönelik tutumlarda; cinsiyet değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Bununla birlikte çalışmada kadınların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği toplam puan ortalamaları erkeklerden daha yüksektir. Bu bulgu ile paralel bir şekilde Yıldırım Sarı ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında da kadın katılımcıların engelli tutum puan ortalamasının erkek katılımcılara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde sağlık çalışanları ile yapılan diğer çalışmalarda kadın çalışanların erkek çalışanlara oranla engelli bireylere karşı daha fazla olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir (Kılıç ve Çıtıl, 2019; Tervo vd., 2004; Au ve Man, 2006; Thompson vd., 2003). Kadınların erkeklerden daha olumlu tutumlara sahip olması kadınların daha duyarlı ve bakım verici olmasıyla açıklanabilir.

Çalışmada öğrenim durumunun sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır. Eratay ve Çetin'in (2013) Bolu'da işverenlere yönelik yaptıkları çalışmada da eğitim seviyesiyle engelli bireylere karşı tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı belirtilmiştir. Buna karşın sağlık alanında çalışan lise mezunu katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeği toplam puan ortalamaları diğer gruba daha yüksektir. Gültepe (2020) tarafından yapılan çalışmada ise lisans mezunu hemşire ve ebelerin, Kılıç ve Çıtıl (2019) tarafından yapılan çalışmada da üniversite mezunu doktor ve hemşirelerin engelli bireylere yönelik tutumları daha olumlu bulunmuştur.

Gelir durumunu gelir gidere eşit olarak belirten katılımcıların ölçek puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Gültepe'nin (2020) çalışmasında da ekonomik durumunu iyi olarak belirtenlerin engellilere yönelik tutumları daha olumludur. 'Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor' çalışmasında (2008) da gelir düzeyi düşük katılımcıların engellilere yönelik daha olumsuz tutumlara sahip olduğu bildirilmiştir. Düşük gelir algısına sahip bireylerin dezavantajlı olmasından dolayı engelli bireylere yönelik tutumlarının daha olumsuz olması beklenebilir.

Engelli yakını olan sağlık çalışanı katılımcıların sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeğinin toplam ölçek puan ortalamaları engelli yakını bulunmayan katılımcılara göre daha yüksektir. Çelik ve arkadaşlarının (2017) hemşirelerin işitme engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada; katılımcıların büyük çoğunluğunun ailesinde engelli birey olmadığı; engelli arkadaşı olmayan katılımcıların engelli bireylere yönelik tutumlarının daha iyi olduğu; özellikle kardiyojloji kliniğinde çalışan katılımcıların

engelli bireylere yönelik tutumlarının diğer kliniklerde çalışanlara göre daha olumlu olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Ayyıldız (2013) tarafından yapılan çalışmada; katılımcı sağlık çalışanının akraba ya da tanıdıklarında engelli birey olduğu ve bu engel türlerinin ortopedik engel (%19,3), ruhsal ve duygusal hastalık (%16,6) ve zihinsel engel (%14,4) olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların engellilere yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğu; sağlık çalışanının yaşı ve mesleki deneyimi ile engellilere karşı tutumu arasında negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak bu araştırmada, sağlık alanında çalışanların engelli hastalara yönelik olumlu tutumlarının yüksek olduğu bulunmuş olup; literatür bilgileri doğrultusunda sağlık alanında çalışanların engellilere yönelik tutumlarının incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı ve sağlık çalışanlarının bu yönde farkındalıklarının artmasına neden olacağı düşünülmektedir. Sağlık personelinin tutum ve davranışları toplumun engelli bireye karşı tutum ve davranışları ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Sağlık personeli tutum ve davranışlarıyla bireyin toplumsallaşmasına; aynı zamanda engelli birey hakkında çevresindekilere de bilgiler vererek onların yaşamlarına destek sağlayabilir. Sağlık personeli bu süreç içinde çevresindekilere; engelli bireylerinde küçük görülmemesini, yaşama hakkı olduğunu ve dışlanmanın yanlış olabileceğini de anlatmalıdır. Bu şekilde sağlık personelinin ve engel gruplarıyla çalışanların; toplum içinde engelli bireylere karşı bilinçlendirme, farkındalık ve anlayış oluşturmada toplumsal süreçte engelli bireylerin desteklenmesi açısından önemli bir zemin hazırlamış olacaktır. Bu nedenle konu ile ilgili yapılacak çalışmalara ve kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, M. (2021). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Engelli Bireylere Yönelik Tutumları Ve Özel Eğitimde Sosyal Hizmetlerin Rolüne İlişkin Görüşleri. Yakın Doğu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kıbrıs.
- American With Disabilities Act (2010). 2010 ADA Standards for Accessible Design. [http://www.ada.gov/2010ADASTandards_index.htm].
- Apaydın, R. & Barış, İ. (2021). Toplumda Engelli Bireylere Yönelik Tutumun Sağlık Çalışanları Bağlamında Değerlendirilmesi. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 21(1):22-39.
- Au, K.W. & Man, D.W.K. (2006). Attitudes Toward People With Disabilities: A Comparison Between Health Care Professionals and Students. *Int J Rehabil Res.*, 29(2):155–160.
- Aytaç, S. (2005). İstihdam ve Koruma Alanı Yaratmak Üzere Özürlüler İçin Sosyal Yaşam, Sosyal Siyaset Konferansları 49. Kitap, İstanbul.
- Ayyıldız, N. (2013). Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşirelerin Özürlü Bireylere Yönelik Tutumunun Sağlık Eğitimi Faaliyetlerine Etkisi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Öğretimi ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Beşer, E., Atasoylu, G., Akgör, Ş, Ergin, F. & Çullu, E. (2006). Aydın İl Merkezinde Özürlülük Prevelansı, Etiyolojisi ve Sosyal Boyutu. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 5(4):267-275.
- Chadd, E.H. & Pangilinan, P.H. (2011). Disability Attitudes in Health Care: A New Scale Instrument. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation* 90(1):47-54.
- Chubon, R.A. (1982). An Analysis of Research Dealing With Attitudes of Professionals Toward Disability. *Journal of Rehabilitation*, 48(1):25–30.

- Çakırer Çalbayram, N., Aker, M.N., Akkuş, B., Durmuş, F.K. & Tutar, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1):30-40.
- Çelik, F., Terkeş, N., Uslular, E., Şahin, Ö., Savaş, L., Karateke, A., Duygun, G. & Kahraman, H. (2017). Hemşirelerin İşitme Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 20(4):244-53.
- Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti (2011). http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/4556_87-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2023).
- Eratay, E. & Çetin, E.M. (2013). Bolu İlindeki İşverenlerin Engelli Çalışanlara Yönelik Tutumları. Kastamonu Eğitim Dergisi. 21:1681-1694.
- Franke, L.J. (2016). Attitudes Towards Individuals With Disability Amongst Students and Employees in a Higher Education Institution in The Western Cape. Master Baccalaureus Commercial Department of Industrial Psychology, at The University of The Western Cape.
- Gleeson, B. (2006). Changing Practices, Changing Minds. Paper presented in the NDA 5th Annual Conference Civic, Cultural and Social Participation: Building an Inclusive Society, Dublin, Ireland.
- Gross, R. & Mcilveen, R. (1998) Psychology a New Introduction, Hodder & Stoughton, London.
- Gültepe, F.O. (2020). Hemşire ve Ebelerin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Çanakkale İli Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Hergenrather, K. & Rhodes, S. (2007). Exploring Undergraduate Student Attitudes Towards Persons With Disabilities: Application of The Disability Social Relationship Scale. Rehabilitation Counselling Bulletin, 50(2):66-75.
- Hsu, T.H. (2012). Attitudes of Taiwanese Employees Toward Their Supported Coworkers With Intellectual Disabilities. Published Doctor of Philosophy Dissertation, University of Northern Colorado.
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kılıç, E. & Çıtlı, R. (2019). Üniversite Hastanesindeki Doktor ve Hemşirelerin Engellilere Yönelik Uygulamalar Konusundaki Farkındalıkları ve Engellilere Yönelik Tutumları. Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care. 13(2):129-141.
- Kılıç, E. (2018). Üniversite Hastanesinde Engelli Bireylere Yönelik Uygulamalar ve Sağlık Personelinin Engellilere Yönelik Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Krajewski, J. & Flaherty, T. (2000). Attitudes of High School Students Toward Individuals With Mental Retardation. Mental Retardation, 38(2):154-162.
- Küçükşen, K., Kaya, Ş.D., Uludağ, A., Yüceler, A., İleri, Y.Y. & Tekin, H.H. (2017). Sağlık Çalışanlarının Engellilere Yönelik Tutumlarının Örgüt Kültürü Açısından Değerlendirilmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(42):91-101.

- Livneh, H. (1982). On the Origins of Negative Attitudes toward People with Disabilities. *Rehabilitation Literature*, 43:338-347.
- Longoria, L. & Marini, I. (2006). Perceptions of Children's Attitudes towards Peers with a Severe Physical Disability. *Journal of Rehabilitation*, 72(3):19-25.
- Offergeld, J. (2012). Inclusion & Civic Participation, Poverty & Exclusion, UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from <http://disabilityandhumanrights.com/2012/02/23/public-attitudes-towardspersons-with-disabilities-and-their-role-in-achieving-an-inclusive-society/>.
- Özyürek, M. (2016). Tutumlar ve Engellilere Yönelik Tutumlar. Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi, 5. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Popovich, P.M., Scherbaum, C.A., Scherbaum, K.L., & Polinko, N. (2003). The Assessment of Attitudes Toward Individuals With Disabilities in The Workplace. *Journal of Psychology*, 137(2):163-177.
- Scherbaum, C.A., Scherbaum, K.L., & Popovich, P.M. (2005). Predicting Job-Related Expectancies and Affective Reactions to Employees With Disabilities From Previous Work Experience1. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(5):889-904.
- Scior, K., Kan, K.Y., McLoughlin, A. & Sheridan, J. (2010). Public Attitudes Toward People With Intellectual Disabilities: A Cross-Cultural Study. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 48(4):278-289.
- Şahin, H., & Gedik, Z. (2020). Attitudes Towards People With Disabilities: The Turkish Version of the Disability Attitudes in Health Care Scale. *International Journal of Disability, Development and Education*, pp:1-11. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2020.1724270>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ocak 2022. https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2622/toplum-ozurlulugu-nasil-anliyor-arastirma-projesi-sonuclari.pdf>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). *Using Multivariate Statistics*, (sixthed), Allyn & Bacon/Pearson Education. 6. Basımdan Çeviri: Mustafa Baloğlu, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Ten Klooster, P.M., Dannenberg, J.W., Taal, E., Burger, G., & Rasker, J.J. (2009). Attitudes Towards People With Physical or Intellectual Disabilities: Nursing Students and Non-Nursing Peers. *Journal of Advanced Nursing*, 65(12):2562-2573.
- Tervo, R.C., Azuma, S., Palmer, G., & Redinius, P. (2002). Medical Students' Attitudes Toward Persons With Disability: A Comparative Study. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 83(11):1537-1542.
- Tervo, R.C., Palmer, G. & Redinius, P. (2004). Health Professional Student Attitudes Towards People With Disability. *Clin Rehabil.* 18(8):908-915.
- Thompson, T.L., Emrich, K. & Moore, G. (2003). The Effect of Curriculum on The Attitudes of Nursing Students Toward Disability. *Rehabil Nurs.* 28(1):27-30.

- Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2622/toplum-ozurlulugu-nasil-anliyor-arastirma-projesi-sonuclari.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mart 2020).
- World Health Organisation (1980). International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. WHO: Geneva
- World Health Organisation (2023). Disability. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health#:~:text=Key%20facts,1%20in%206%20of%20us>.
- Yazbeck, M., McVilly, K., & Parmenter, T.R. (2004). Attitudes Toward People With Intellectual Disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 15(2):97-111.
- Yıldırım Sarı, H., Bektaş, M. & Altıparmak, S. (2010). Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27, 80-83.